

Sverige är inte ett land med stor och växande ojämlikhet

Dagens Nyheter den 6 juni 2021

Frågor om inkomst- och förmögenhetsskillnader har länge präglat svensk samhällsdebatt, och på senare tid har intresset stegrats markant. Jämlikhetskommissionen 2020 och Långtids-utredningen 2019 handlade uteslutande om dessa frågor.

Nyligen publicerades också två böcker på temat, "Klass i Sverige" och "Världens jämlikaste land?", vilka har fått stor medial uppmärksamhet (till exempel på DN Debatt (6/9 2020 och 24/1 2021).

Debatten är viktig. Men den bild som förmedlas är många gånger vilse-ledande och ibland direkt felaktig. Vi har i en ny rapport gått igenom ett antal påståenden om inkomst- och förmögenhetsfördelningen som har fått fäste i debatten. Flera av dem håller inte för en närmare granskning.

Några av de felaktiga påståendena som förekommer i debatten är:

1. Sverige har blivit "ett mediokert land i jämlikhetsligan". Vi har jämfört data från OECD och EU över ojämlikhet i disponibla årsinkomster, det vill säga samtliga inkomster av både arbete och kapital plus bidrag och minus skatter. Gini-koefficienten är det vanligaste måttet på inkomstskillnader. Ett värde på 0 innebär total jämlikhet och ett värde på 1 innebär maximal ojämlikhet.

Om vi begränsar oss till 2010-talet och de 15 länder som blivit EU-medlemmar fram till 1995 (inklusive Storbritannien) plus Norge och Schweiz, visar OECD:s data att Belgien, Danmark, Finland och Norge har lägst Gini-koefficienter på runt 0,26 följt av Sverige kring 0,275. I EU:s data har Norge lägst Gini (kring 0,24), följt av Belgien och Finland och därefter Sverige med 0,27 tillsammans med ytterligare fyra länder.

Sverige tillhör alltså de 5–7 länder – av 17 rika länder – med mest jämlika disponibla årsinkomster. Med undantag för några före detta socialistländer i Östeuropa, som uppvisar besynnerligt låga inkomstskillnader, har låg- och medelinkomstländer i allmänhet betydligt större inkomstskillnader än rika länder. Därför är en rimlig slutsats att Sverige fortfarande tillhör gruppen länder med minst inkomstspridning i världen.

2. Sverige var i början av 1980-talet världens jämlikaste land. Detta påstående är vanligt i debatten. Brister i historiska data gör det dock svårt att jämföra länder. Forskningsdatabasen LIS antyder att Sverige och de övriga nordiska länderna var de mest jämlika länderna under denna period, men Danmark och Finland kom med först 1987 och då hade Sverige faktiskt större inkomstskillnader än Finland.

Men är utgångspunkten 1980 alls rimlig när inkomstfördelning ska diskuteras? Sveriges

ekonomi, och särskilt skattepolitiken, befann sig då i en djup strukturkris. Marginalskatterna på arbete var mycket höga för breda grupper.

Problem med fusk och minskat arbetsutbud ökade så att till och med socialdemokraten Gunnar Myrdal hävdade att svenskarna hade blivit "ett folk av fiffflare". Den reala skatten på sparande översteg tidvis 100 procent för breda grupper. De reformer som senare genomdrevs blev därmed en sorts normalisering av ekonomin och det tidiga 1980-talet blir därför en problematisk startpunkt för analyser av inkomstfördelningens utveckling.

3. Inkomstskillnaderna har blivit mycket stora. Detta påstående har motiverats med att skillnaden i årsinkomst mellan toppen och botten har blivit stor med åtföljande skillnader i levnadsstandard. Här är det viktigt att begrunda att statistiken bygger på årsinkomster, vilka har ett betydande inslag av tillfälliga ("transistoriska") faktorer. I Sverige inkluderas oftast årets reavinster i inkomsten och ingen skillnad görs mellan studenter och personer som står på toppen av sin karriär och därför har högre inkomster.
4. Inkomstskillnaderna ökar snabbt. Ofta sägs att inkomstskillnaderna "ökar" och att ökningen "skenar". Vi håller inte med. Visserligen var disponibla årsinkomster mer ojämlika 2019 än på 1980- och 1990-talen. Men ökningen har skett gradvis under 30–40 år.

Under senare år har dessutom inkomstskillnaderna legat nästan stilla. SCB:s Gini-koefficient (inklusive rea-vinster) 2015–2019 varierar mellan 0,311 och 0,322, det relativa fattigdomstalet mellan 14,4 och 15,1 procent, och andelen höginkomsttagare (2 gånger medianinkomsten) mellan 6,4 och 7,2 procent. Utan reavinster är siffrorna lägre och stabilare. Om man sedan betänker att andelen utrikes födda har ökat från 15,3 till 18,1 procent under dessa år är det snarare inkomstojämlikhetens stabilitet som bör lyftas fram.

5. "Botten går ur, toppen drar ifrån, mellanskikten pressas och krymper." Denna sammanfattning på DN Debatt (24/1 2021) är en olycklig beskrivning av utvecklingen i Sverige. Även de låga inkomsterna har ökat över tiden. Vi har gjort beräkningar för perioden 1995–2019 för att kunna använda enhetliga inkomst- och hushållsbegrepp. De som 2019 hade en inkomst vid den tionde percentilen i fördelningen hade 48 procent högre inkomst än de som befann sig vid motsvarande punkt 1995. Det motsvarar en ökning med 1,7 procent per år. För inrikes födda var motsvarande ökning 2,0 procent.

Däremot är det korrekt att ju högre upp i fördelningen man kommer desto högre har inkomstökningen blivit, även om vi har svårt att förstå vad det innebär att "mellanskikten pressas". För gruppen med de 10 procent högsta inkomsterna var ökningen hela 3,9 procent, men här väger reavinsterna tungt och de överskattas i den officiella statistiken.

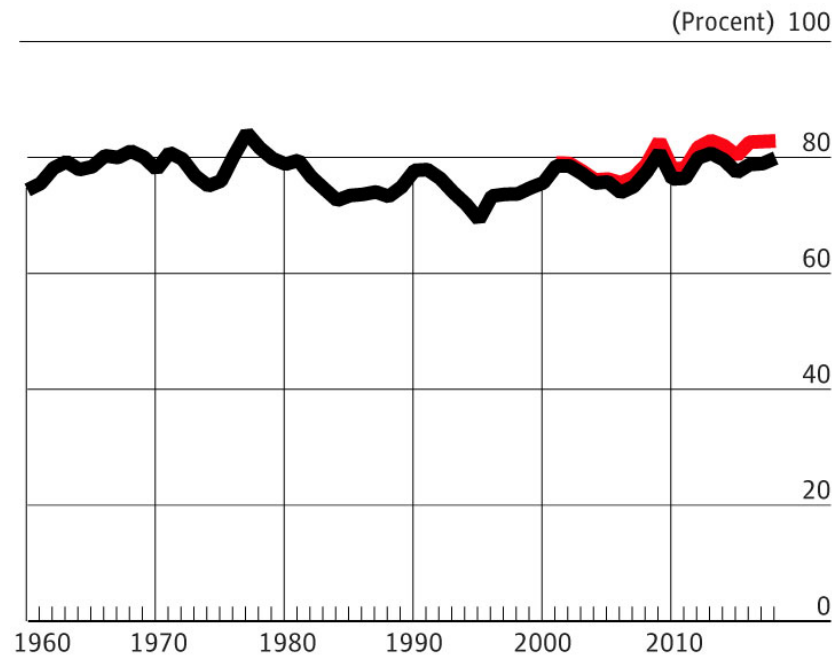
6. "Sverige tillbaka på 1940-talets ojämlikhetsnivå." Detta häpnadsväckande uttalande i "Klass i Sverige" rimmor illa med historiska fakta. Ludvig "Lubbe" Nordströms skildringar av Lort-Sverige visar hur mycket större skillnaderna i bostadsstandard var, och detsamma gäller andra utfall som exempelvis spädbarnsdödlighet och utbildning. Inkomstfördelningsjämförelser är svårare att göra, men befintlig statistik antyder att

ojämlikheten i disponibel inkomst var betydligt större då än i dag.

7. Kapitalet har blivit starkare på arbetskraftens bekostnad. Kapital-inkomsternas ökade betydelse för inkomstskillnaderna har visats i flera studier (däribland våra egna). Men att tolka detta som en kamp mellan två klasser leder lätt fel. Sverige har löntagare som tjänar mer än företagare, kapitalister som har en lön, och många löntagare äger kapital i fastigheter och aktier.

Lönernas andel av nationalinkomsten har inte ändrats

Löneandelen av nationalinkomsten.

Källor: EU-kommissionen och Skatteverket.

Man kan dock studera arbetsinkomsternas del av national-inkomsten, löneandelen. Grafiken här intill visar löneandelens utveckling sedan 1960. Den har varierat utan någon tydlig trend sett över hela perioden. Sedan 1990-talets mitt har den dock ökat från 70 procent till dagens 80 procent, och ännu mer ifall fåmansbolagens utdelningar räknas som arbetsinkomst.

8. Förmögenhetsskillnaderna har ökat och blivit mycket stora. Förmögenhetsfördelningen är tyvärr ännu svårare att mäta på grund av statistikens brister. Trots detta florerar starka påståenden, som att "den rikaste procentens andel av de samlade förmögenheterna ökat från 20 till 40 procent" sedan 1980 ("Klass i Sverige"). Detta stämmer inte alls.

Befintliga skattningar antyder snarare att koncentrationen inte har ökat särskilt mycket. Förklaringen är att, trots fler miljardärer, har värdeökningar på bostäder och fondsparande lyft hushållens tillgångar lika mycket. Emellertid har förmögenhetsskillnaden ökat mellan de som äger sin bostad och har ett jobb med avtalspension, och de som inte har detta.

Sammanfattningsvis välkomnar vi debatten om den svenska ojämlikheten, men beklagar att den ofta förs i alltför dramatiska termer. Risken finns att detta även påverkar de politiska slutsatserna negativt.

Anders Björklund

Daniel Waldenström